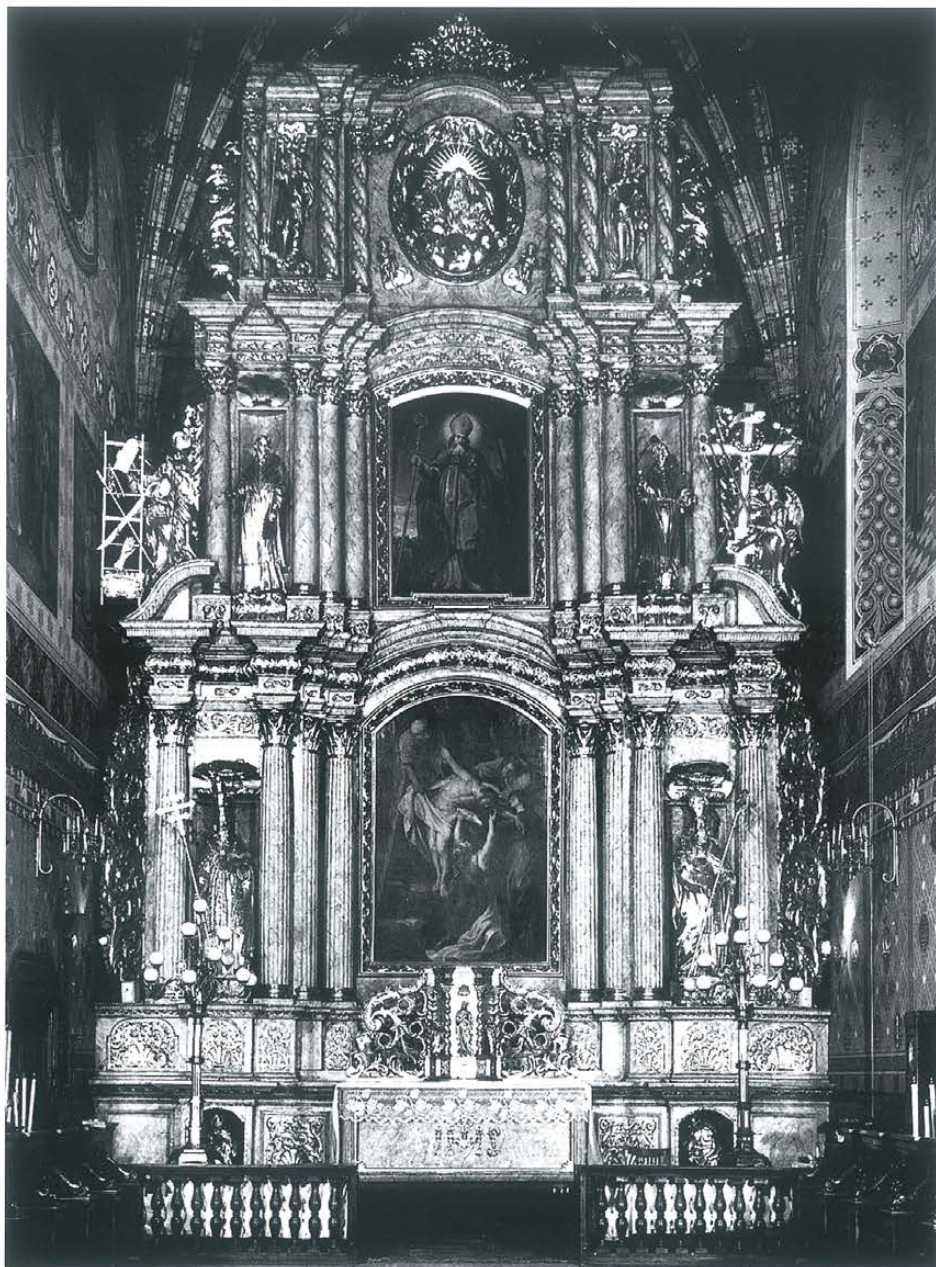

Na okładce: **Peter Paul Rubens** *Zajęcie z krzyża*.

Obok: ofiarsz główny w kościele św. Mikołaja w Kaliszu przed pożarem
Fot. W. Wołny (ISPAN)

Cenne, bezcenne/ utracone

Rada redakcyjna Monika Kuhnke, Jacek Miler
Piotr Ogrodzki, Urszula Paszkiewicz

Redaktor naczelny Barbara Kobielska

Oprac. graficzne Karwázy©

Oprac. redakcyjne Maria Barbasiewicz

Korekta Maria Barbasiewicz

Tłumaczenie Łukasz Nagórski

Redakcja: Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych

00-461 Warszawa, Al. Ujazdowskie 6; tel./fax 621 04 45; tel. 628 22 85

Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą

00-071 Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 15/17; tel./fax 826 30 59

Wydawca **pagina** sp. z o.o. 02-878 Warszawa, ul. Gajdy 38a

Zamówienia na egzemplarze prosimy kierować na adres redakcji

Skradziony czy spalony?

- 3 Skradziony czy spalony?
Piotr Ogrodzki
- 4 Kradzież z Muzeum w Lidzbarku Warmińskim
Piotr Ogrodzki
- 6 Świadczenia triumfu i klęski. Historia dokumentów Zakonu Krzyżackiego
Monika Kuhnke
- 10 Poliptyk fromborski
Jadwiga Semków
- 14 Straty wojenne (1939-1945)
Maria Romanowska-Zadrożna
- 15 Palma wielkanocna
Jerzy Szałygin
- 16 Katalog strat
Monika Barwik
- 20 Zbiory lwowskie (V) Zakład Narodowy im. Ossolińskich cz. II
Jacek Miler
- 23 Dzieje sztandaru
Maria Romanowska-Zadrożna
- 24 Przyczynek do historii gdańskich zbiorów artystycznych (II)
Maria Korzon
- 26 Kradzież z Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Sztokholmie. Włamanie (I)
Piotr Ogrodzki
- 28 Sarkofagi z Tworkowa
Krzysztof Lesiak, Janusz Mróz
- 32 Z działalności AWRSP: Gospodarstwa hodowlane w obiektach zabytkowych
- 34 Starożytni rabusie (III)
Mirosław Barwik

Obraz Petera Paula Rubensa *Zdjęcie z krzyża* trafił do Kalisza około roku 1620. Zakupił go w pracowni mistrza Piotr Żeromski z Żeronic, który w tym czasie posłował do arcyksięcia Albrechta. Po powrocie do kraju obraz został przekazany do parafialnego kościoła w Kaliszu (w roku 1639), miasta z którym rodzina Żeromskiego była mocno związana¹. Od tamtego czasu obraz stanowił ozdobę ołtarza głównego. Tylko raz obraz opuścił Kalisz. We wrześniu 1939 r. został przewieziony przez ówczesnego proboszcza do Muzeum Narodowego w Warszawie i tam złożony w depozyt. Dość szybko wrócił jednak do Kalisza. Niemcy odnaleźli dzieło w zbiorach warszawskiego muzeum i przewieźli z powrotem do Kalisza. Całą okupację spędził w miejskim ratuszu, a po wojnie powrócił do kaliskiej fary i tam dotrwał do nocy z 13 na 14 grudnia 1973 r.

Około 2 w nocy mieszkająca naprzeciwko kościoła kobieta zauważyła płomień przeświecające przez witraże kościelne. Natychmiast zaalarmowała księży, a ci straż pożarną. Po 4 minutach od zawiadomienia straż przystąpiła do akcji gaśniczej. Płonął ołtarz główny. W chwili rozpoczęcia akcji gaśniczej w ogniu stała cała górna, drewniana konstrukcja ołtarza. Gaszenie pożaru utrudniał gęsty dym w pobliżu ołtarza. Ogień został opanowany po trzech godzinach².

Z obrazu Rubensa pozostały tylko resztki ram. Oficjalne dochodzenie zostało zamknięte konkluzją — obraz spłonął, przyczyna — podpalenie ołtarza lub zwarcie instalacji elektrycznej. Zbyt wiele jest jednak znaków zapytania w tej sprawie, by można tak szybko o niej zapomnieć. Jedną z oficjalnych przyczyn powstania pożaru wykluczył Józef Dąbrow-

ski, dowodzący w 1973 r. akcją gaśniczą. Stwierdził, że po sprawdzeniu instalacji elektrycznej okazało się, że bezpieczniki były wykręcone. Zwarcie instalacji elektrycznej nie mogło zatem spowodować pożaru³. Pozostaje zatem podpalenie. Gwałtowność rozwoju ognia, jego ukierunkowanie tylko do rejonu ołtarza głównego świadczyłoby, że to była rzeczony przyczyna pożaru. Do końca nie wiadomo tylko czy spłonął obraz, czy tylko pusta rama. Zarówno strażacy jak i ksiądz proboszcz Andrzej Gawel twierdzą, że po pożarze zachowała się część narożnika ramy z zachowanymi fragmentami obrazu. Ich kształt sugerowałby, że obraz został wycięty lub wyszarpany (rama zaginęła w prokuraturze)⁴.

Jeżeli obraz został skradziony, zawsze jest nadzieja, że w pewnym momencie pojawi się na rynku. Wtedy prawdopodobnie zostanie zatrzymany. Jego dane znajdują się w międzynarodowej bazie poszukiwanych dzieł sztuki (The Art Loss Register), wie o nim Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej (INTERPOL). Na nasze szczęście *Zdjęcie z krzyża* Rubensa jest dziełem, które posiada bardzo dobrą dokumentację, na podstawie której strona polska może udowodnić swoje prawo własności.

Pozostaje czekać cierpliwie i bacznie śledzić informacje napływające z międzynarodowego rynku sztuki. Doświadczenie uczy, że w przypadku skradzionych dzieł sztuki zawsze jest szansa ich odzyskania. ❖

Przypisy

¹ D. Spychalska, *Podzwonne kaliskiemu Rubensowi*, „Spotkania z Zabytkami” 1994, nr. 3.

² S. Pagowski, *Pożary kościołów i kaplic*, Warszawa 1974 s. 70-71.

³ *Interpol szuka Rubensa*, „Życie”, 8 X 1997.

⁴ M. Stodolny, *W poszukiwaniu „Zdjęcia z krzyża”*, „Gazeta Poznańska”, 20/21 IX 1997.